

14. Conca

Terol, segle XIV
Pisa estannífera decorada en verd i morat
CE1/10437

Sala de la ceràmica cristiana segles XIII-XIV, segona planta

La producció de pisa en època cristiana en els segles XIII i XIV mostra una coexistència de motius decoratius d'herència musulmana amb d'altres propiament gòtics (dames i cavallers, castells, heràldica). Aquesta conca presenta un tema d'origen oriental: l'arbre de la vida o *hom* com a eix central en el qual s'afronten generalment dos animals o dues figures humanes, difós per l'Islam. En principi, simbolitza l'ordre i estabilitat de l'Univers com a eix a partir del qual s'organitza la Creació, ara bé, fou incorporant diversos significats en funció de les creences que s'adoptaven.

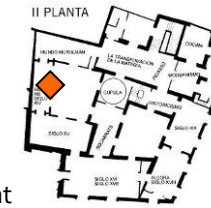

15. Plat heràldic

Paterna, ca. 1339
Pisa estannífera decorada en verd i morat
CE1/00645

Sala de la ceràmica cristiana segle XIII-XIV, segona planta

Aquest plat porta els escuts de la casa d'Aragó i de la casa de Luna. Probablement al·ludeix al matrimoni de Lope de Luna amb Violant d'Aragó el 1339. En las bandes inferior i superior es poden veure dues mans de Fàtima o *khamsa* en un parell de losanges. Es tracta d'un signe propiciatori usat per a la protecció de la casa i, en aquesta peça de manera indubtable, del matrimoni. Motiu comú en l'art islàmic fou adoptat pels berebers africans des d'on efectivament passà a la Península. Els cinc dits de la mà estesa fan referència als principals preceptes de l'Alcorà, però la figura en sí s'usa com a conjur de bona sort.

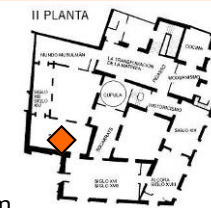

16. Conca amb inscripció "al-Mulk"

Manises, mitjan segle XV
Pisa estannífera amb reflex daurat metàl·lic i blau de cobalt
CE1/01563

Sala de la ceràmica mudèjar, segona planta

Presenta al centre l'anagrama de Jesús en caràcters gòtics "IHS" que procediria del nom de Jesús en grec *Ihoys*. No obstant l'oblit de l'origen del monograma va donar lloc a etimologies populars entre les quals la més coneguda és la de "Iesus Hominum Salvator", o Jesús Salvador dels Homes. En girar la peça en 90°, les lletres poden llegir-se com "Al-Mulk", paraula que en àrab significa "el regne, el poder" i que tenia un alt valor entre els musulmans per evocar el poder d'Al·là. És el nom del capítol o surat 67 de l'Alcorà que fa referència a Malik al Mulk, literalment "el senyor del regne", un dels 99 noms d'Al·là. Els terrissaires mudèjars adoptaren els símbols cristians. Tot decorant les peces amb l'anagrama IHS, s'asseguraven la clientela cristiana alhora que seguien fidels a les seues creences i en bones relacions amb els seus correligionaris.

17. Plaques dels quatre elements

Real Fàbrica d'Alcora, entre 1760-1784
Pisa estannífera policroma
CE1/01307-CE1/01310

Sala d'Alcora, segona planta

Aquest conjunt de quatre plaques decoratives amb marc de rocalla representa els quatre elements personificats per figures de la mitologia grecorromana. L'aire està simbolitzat per Hera, la més gran de totes les deesses olímpiques, reclinada sobre els núvols portats pels vents i acompanyada del seu atribut, el paó. La Nereida Anfitrite, deessa del mar, filla de Nereu i Dòride, representa l'element aigua, portada per un monstre marí. La terra està personificada per Demèter, deessa maternal de la terra, que apareix amantant a un minyó, envoltada d'una vegetació frondosa i cistelles de fruits. Vulcà, déu del foc, simbolitza aquest element. Apareix forjant les armes de Mart, acompanyat per Venus i Cupido.

BIBLIOGRAFIA

Aldea, A., "Programa pictórico ornamental en el Palacio del marqués de Dos Aguas", en Coll, J. (Coord.), *El patrimonio artístico e histórico de los Rabassa de Perellós y el Palacio de Dos Aguas*, València: Asociación de amigos del MNCV, 2005, p. 55-75.
Coll Conesa, J. (Ed.), *50 años (1954-2004). Museo Nacional de Cerámica en el Palacio de Dos Aguas*, Madrid: Ministerio de Cultura, 2004.
Coll Conesa, J. *La cerámica valenciana (Apuntes para una síntesis)*, València: AVEC-Gremio, 2009.
Coll Conesa, J. *Museo Nacional de Cerámica*, València: Aneto Publicaciones, 2012.
Grimal, P., *Diccionario de mitología griega y romana*, Barcelona: Paidós, 1986.
Martín, R., *Mitología griega y romana [de la A a la Z]*, Madrid: Espasa Calpe, 1992.
Mas Zurita, E., "El Palacio del Marqués de Dos Aguas. La sala chinesca", en *Archivo de Arte Valenciano*, vol. XCII, 2011, p. 203-213.
Rodrigo Zarzoza, C., "Las carrozas del Palacio de Dos Aguas y carruajes en las cortes europeas de los siglos XVII y XVIII", en Coll, J. (Coord.), *El patrimonio artístico e histórico de los Rabassa de Perellós y el Palacio de Dos Aguas*, València: Asociación de amigos del MNCV, 2005, p. 35-52.
Soler Ferrer, M. P., *Historia de la cerámica valenciana*, tomo II, València: Vicente García Editores, 1987.

4. IMATGES I SÍMBOLS RELIGIOSOS. ICONOGRAFIA NO CRISTIANA
PROJECTE "VIVA VALENCIA": ART I ESPIRITUALITAT 2

1. Pati de la font, planta baixa

José Nicoli, mitjan segle XIX

La decoració del pati d'entrada al museu data de la reforma pel VI marquès de Dos Aigües, Vicente Dasí Lluésma, entre 1856 i 1867. Els relleus de terracota que ornem els balcons i les sobreportes s'atribueixen a José Nicoli. Es tracta d'al·legories que al·ludeixen a les activitats econòmiques i artístiques del marquesat, mitjançant la representació de déus de la mitologia clàssica, que s'usà en aquest cas com a exaltació de les virtuts, del bon quefer humà i de la natura i el seu domini demostrant l'erudició del marquès. Així, vegem a Mercuri, déu del comerç, Atenea, deessa de la saviesa, de les arts i les tècniques de la guerra, Mart, déu de la guerra, Apol·lo, déu i protector de les arts i de la medicina, Artemisa, deessa de la cacera i protectora de la natura, i Neptú, déu del mar. En el segon plànol del relleu de Mercuri es distingeix una locomotora de vapor en al·lusió al desenvolupament comercial impulsat pel ferrocarril.

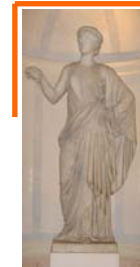
2. Carrossa de les Nímfes

Hipòlit Rovira i Ignasi Vergara
València, ca. 1753

CE3/00994

Sala de carruatges, planta baixa

El carruatge fou encarregat pel III marquès de Dos Aigües, Giner Rabassa de Perellós i Lanuza, a l'escultor Ignasi Vergara i al pintor Hipòlit Rovira, autors igualment de la portada del palau. La caixa fou dissenyada i esculpida per Vergara amb motius de rocalla, flores, fruites, amorells, conxes i quatre nímfes en els pilars, que donen el seu nom a la carrossa. Els panells pintats són obra de Rovira i segueixen un programa iconogràfic que comparteix elements amb la decoració de la portada i de la cúpula de l'escala. Mitjançant la representació de figures de la mitologia grecorromana, s'al·ludeix novament a la prosperitat, riquesa, activitat econòmica i de mecenatge del marquesat de Dos Aigües. Així, entre d'altres, vegem a Demèter, deessa de la fecunditat i la seua filla Persèfone que juntament a Cibeles, deessa de la natura, simbolitzen l'abundància i la fertilitat dels camps. El tema del mecenatge de la casa de Dos Aigües es plasma en les figures de Mercuri i de Palas Atenea. Trobem, com en la portada, dos atlants vessant aigua, en referència expressa al títol marquesal, acompanyats del tíaso marí o sèquit de Poseidó i d'Anfitrite, reina del mar.

3. Flora

Itàlia, segle XIX

Marbre

CE3/01654

Vestíbul, primera planta

Aquesta escultura formava part de la decoració del palau que data de mitjan segle XIX, quan el VI marquès de Dos Aigües, Vicente Dasí, va encetar una renovació de la decoració interior de les estances. Representa a Flora, deessa romana de les flors i la vegetació, en honor de la qual se celebraven uns jocs, els *Floralia*, i a la qual es consagrà un mes del any, abril. Motiu pel qual sembla coronada de flors, portant en el braç esquerre d'altra corona i en la mà dreta un pom també de flors.

4. Neptú / Minerva

Real Fàbrica d'Alcora, ca. 1798-1858

Obra de pipa amb coberta estannífera, metall / Terracota

CE1/01300 / CE1/01219

Sala de la lluminària, primera planta

Des de 1776 i en la tercera època (1798-1858) de la Real Fàbrica d'Alcora es realitzaren petites escultures de tall neoclàssic en obra de pipa cobertes amb un esmalt estannífer blanc que recordaven l'estatuària clàssica de marbre. Una de les línies temàtiques fou la representació de figures procedents de la mitologia grecorromana. L'estatuària romana coneguda des d'antic fou reproduïda i reinterpretada a partir de gravats difosos amb l'enciclopedisme, marcant part de la producció escultòrica de la Real Fàbrica. Neptú, déu del mar, es presenta amb el seu atribut principal, el trident, acompanyat de dos putti muntant sengles peixos. Minerva, deessa romana identificada amb l'Atenea grega, presidia tota l'activitat intel·lectual, especialment l'escolar. S'ha representat transmetent la seua saviesa a un xiquet vestit amb indumentària del segle XIX que, amb un llibre baix del braç, l'escolta amb atenció.

5. Copa Medici
Itàlia, segle XIX
Marbre
CE3/01599
Menjador, primera planta

Aquesta copa imita al conegut com vas Medici i s'utilitza habitualment com a test o gerra decorativa en els jardins. Presenta un peu en forma de galló, i en la base, quatre caps amb barba en relleu entre fulles d'acant. Sobre el cos de la gerra s'ha representat un baix relleu una escena del sacrifici d'Ifigènia. Disposats en fris, diversos soldats armats i amb casc, rodegen a la jove asseguda en terra i visiblement abatuda. Al seu darrere, s'alça sobre una columna la figura de la deessa de la cacera Artemisa, amb l'arc i el carcaix de sagetes creuat al pit. Ifigènia era la filla d'Agamèmnon, rei d'Argos i Micenes, i de Clitemnestra. En la guerra de Troia, quan la flota grega sota les ordres del rei Agamèmnon es dirigia cap a la ciutat, restà immobilitzada en les aigües a l'altura d'Àulide, en Beòcia. El rei consultà a l'adiví Calcant, qui anuncià que l'incident es devia a la còlera de la deessa Artemisa, enutjada perquè Agamèmnon havia matat a una de les seues cèrvoles sagrades durant una cacera. Per tal de permetre l'eixida de la flota, exigia el sacrifici d'Ifigènia. Pressionat pels guerrers, el rei acceptà la condició imposada per la deessa i féu venir a la seua esposa i a la seua filla de Micenes, pretextant el seu matrimoni amb Aquil·les. De res serviren els intents de sa mare i del mateix Aquil·les del per tal d'evitar la tragèdia, i la jove es resignà a morir amb dignitat. Però en el darrer instant, Artemisa va tenir compassió i posà en el seu lloc a una cèrvola.

6. Amor i Psique
Itàlia, siglo XIX
Marbre
CE3/00295
Menjador. Primera planta.

Es tracta d'una còpia d'autor desconegut del famós grup escultòric *Eros i Psique* de l'italià Antonio Canova (1757-1822), concretament de l'exemplar conservat en Villa Carlotta en Tremezzo (Itàlia), encara que existeixen diverses versions. Psique és la personificació de l'ànima, dividida entre l'amor terrenal i l'amor diví. Filla d'un rei, era tan hermosa i perfecta que despertà els zels d'Afrodita, però no trobava l'amor. L'oracle d'Apol·lo va predir que l'ésser que esdevindria el seu marit seria monstruós i cruel, i aquest resultat no ser altre que el déu Eros, fill d'Afrodita. L'escena representa el moment en què Eros desperta a Psique d'un somni mortal en què havia caigut, en obrir per curiositat una caixa portada des dels inferns. Eros conseguí que Zeus els unira en matrimoni. Psique, elevada a l'Olimp, menjà l'ambrosia que la féu esdevenir deessa. Aquest relat és una al·legoria del coneixement i la curiositat per saber com a font de dolor.

7. El carro de Selene (pintura del sostre de l'antecambra)
José Brel y Giral, ca. 1865
Oli sobre llenç
Antecambra, primera planta

La pintura que decora l'antecambra fa referència al tema del somni i del descans. La figura femenina central, alada i sobre un carro portat per dos cavalls ha estat interpretat de formes diverses. Podria representar una al·legoria de la Nit, a Selene, la Luna, o un cant al Amanecer figurat per la llum que es filtra a l'esquerra de l'escena. Entre las figures del primer plànol distingim a la dreta a Morfeu, déu dels somnis, jove alat que porta la torxa encesa. Està acompanyat de diversos personatges adormits i un home amb barba que imposa el silenci i assenyal a Morfeu. Totes aquestes al·legories juntament amb la figura del mussol es repeteixen en el dormitori per convidar als moradors del Palau al descans. Efectivament, en els espais ornamentats en la reforma inaugurada en 1867, la pintura de tema mitològic s'usava per a contextualitzar la seua funció.

8. La Noche (pinturas del sostre del dormitori)
Plácido Francés, 1862
Oli sobre llenç
Dormitori del marquès, primera planta

En clara al·lusió a la funció de l'estança que decora, la pintura representa a la deessa Nictè (o Nyx), reconeixible per estar coberta amb un mant blau d'estels. Roman asseguda sobre un carro portat per dos mussols, aus, nocturnes per excel·lència. Nictè personifica les tenebres del cel i era mare de dos germans bessons: Hipnos, la Son, i Tànatós, la Mort. Morfeu, déu dels somnis és a la vegada fill de Hipnos. En el seu passeig celestial, Nictè està acompanyada per les Hores de la Nit coronades per un estel brillant, figures alades, un jove profundament adormit i un home que imposa el silenci. La resta de les pintures del sostre fan referència a l'aigua: sobre el dintell de la porta s'ha representat a Nereu, "l'ancià del mar" amb el seu trident i sobre un carro conduït per dos monstres marins. Enfront, s'ha representat al déu marí Oceà. Les figures masculina i femenina a ambdós costats del sostre s'han interpretat com una Nereida i com a Neptú o Tritó.

9. El tocador de Venus (pintura del techo del tocador de lujo)
Pablo Gonzalvo y Pérez, 1863
Oli sobre guix.
Tocador de luxe, primera planta

Segons la premsa contemporània a la reforma del palau a mitjan segle XIX, aquesta pintura representa el tocador de Febe, personificació de la joventut, filla de Zeus i Hera, encarregada de servir el nèctar i l'ambrosia que impedeix envellir als déus. Però estudiosos posteriors s'inclinen per una representació de Venus, deessa de l'amor, acompanyada de les tres Gràcies en el moment de l'endrec matinal, en clara referència una vegada més a la funció de l'estança. Les acompanyen tres putti o amorells, un dels quals, aparellat amb arc i sagetes podria ser Cupido, el desig. Al fons es divisa l'Olimp. S'ha interpretat com la "toilette" de Venus, deessa de l'Amor

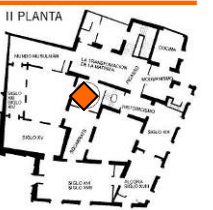
10. Pintures de la sala pompeiana
Marcelo Contreras i Francisco Aznar García, 1865
Oli sobre llenç
Sala pompeiana, primera planta

El sostre de la sala està decorat amb una al·legoria de l'Aurora, obra de Marcelo Contreras. La deessa Eos (l'Aurora) és germana d'Helio (el Sol) i de Selene (la Lluna), i mare dels Astres i els Vents. Envoltada d'amorells es desplaça pel firmament precedint l'arribada del sol. Els llenços de les parets, obres de Marcelo Contreras i Francisco Aznar García representen dos coneguts episodis de la mitologia clàssica: Dafne i Apol·lo, i Narcís i Eco. Perseguida per Apol·lo, la nimfa Dafne fou convertida en lloret a fi d'escapar del déu. Aquesta metamorfosi fou, segons les versions, obra del seu pare el déu-riu Peneu o de Zeus. Des d'aleshores, el lloret fou consagrat a Apol·lo, déu de les arts i la música. La nimfa Eco, enamorada de Narcís, però no corresposta, es cobreix la cara horroritzada en veure com aquest s'enamora del seu propi reflex en l'aigua. Nèmesi, per tal de castigar Narcís per la seua egolatria, el condemnà a enamorar-se de sí mateixa, el que ocorregué a la vora d'un rierol on Narcís anà afeblint-se fins morir, convertint-se en una flor, el narcís, símbol de la mort prematura.

11. Cúpula de l'escala
Ignasi Vergara, Hipòlit Rovira, ca. 1740
Pintura al fresc
Sala de la cúpula, segona planta

Es tracta de l'únic testimoni pictòric de la reforma del palau portada a terme a partir de 1740 pel III marquès de Dos Aigües. Coronava la caixa de l'escala principal que quedà mutilada en la reforma del segle XIX. La cúpula descansa sobre petxines amb figures d'animals en estuc, obra de Vergara, que simbolitzen els quatre continents. Les figures de la cúpula pertanyen a la mitologia clàssica i estan presidides per Minerva, deessa de la saviesa i de la guerra i protectora de les arts. Una vegada més, el programa iconogràfic sembla aludir al món dels marquesos: Júpiter i Juno en al·lusió a la felicitat dins del matrimoni, Ceres com a símbol de la prosperitat i riquesa dels camps. Mercuri, del comerç o Urània, de l'interès per l'astronomia.

12. Zafa con Al-baraka
Benetússer, segle XI
Pisa estannífera decorada en verd i negre
DO6/01400
Sala del món hispanomusulmà, segona planta

Malgrat la pèrdua de part de la inscripció, es pot llegir en aquesta zafa la fórmula àrab "al-baraka" (la benedicció). Aquesta fórmula genèrica, d'ús molt comú a l'Espanya musulmana en la decoració igualment de palaus i sepulcres, es completava tot sovint amb l'expressió "li'llāh" o "min Allāh" (de Déu). L'epigrafia és d'estil cúfic florit d'influència cordovesa, elaborada en forma de palmetes. L'epigrafia era un motiu decoratiu recurrent en la ceràmica musulmana, sovint amb fórmules de contingut religiós. En l'Islam, l'escriptura és sagrada perquè transmet la paraula de Déu. La peça fou trobada a Benetússer.

13. Safa amb nus de l'eternitat
València, segle XI
Pisa estannífera decorada en verd i negre
CE1/09262
Sala del món hispanomusulmà, segona planta

Presenta tres bandes amb el motiu del cordó d'eternitat al seu interior, que es creuen al centre formant un estel de sis puntes. Aquest motiu juntament amb elements zoomorfs (gaseles, cervatells o paons) i fitomorfs com pinyes i lotus, posseeixen per a l'Islam un caràcter religiós al·ludint directament al Paradís promès per Al·là.

